

BUITEN

17^E JAARGANG N°. 44.

ZATERDAG 3 NOVEMBER 1923.

Foto C. Steenbergh.

DE REGULIERSGRACHT TE AMSTERDAM OP EEN HERFSTDAG.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE REGULIERSGRACHT TE AMSTERDAM OP EEN HERFSTDAG, ILLUSTRATIE	BLZ. 517
DE WITTE PRIESTER VAN SIVA (2I), DOOR BURTON E. STEVENSON	518
DE KERK TE GEERTRUIDENBERG, DOOR F. W. DRIJVER, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 520—524
GEERTRUIDENBERG (SLOT), DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 521
OP DEN INDISCHEN OCEAAN, NAAR HET DEENSCH VAN EJNAR MIKKELSEN	522
DE KANONNENGIETERIJ IN DEN HAAG, DOOR RO VAN OVEN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 524—525
HET MEER VAN KLAKAH OP JAVA, DOOR 'T H., GEÏLL.	BLZ. 526
HET OUDE WAAGGEBOUW TE LEEUWARDEN, DOOR G. V.,	BLZ. 526—527
GERRIE, (3) DOOR J. VAN DER VEEN	BLZ. 527
ROOS MME JULES BOUCHÉ, ILLUSTRATIE	528

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE WITTE PRIESTER VAN SIVA

2I) door BURTON E. STEVENSON.

DAN langzaam, langzaam, werd een enkele planeet zichtbaar, in het eerst op een millioen mijlen afstand, maar steeds duidelijker wordend, tot ik neerzag op de zeën en werelddeelen; en eensklaps, toen ze zich voor mij rondwentelde, herkende ik de aarde. Europa, Azië, de breede Stille Zuidzee zweefden onder mij; toen weer land — Amerika! Ik zag groote bergen, breede vlakten en machtige rivieren. De beweging hield op. Ik keek neer op een groote stad, gebouwd, op een smalle landtong tusschen twee groote rivieren, met reusachtige gebouwen en drukke straten; toen op een alleenstaand huis, geplaatst te midden van hooge olmen; toen was ik in een kamer, een kamer, met boeken langs de muren en een deur, die uitkwam op een tuin. Uit den tuin verdween het licht en ergens sloeg een klok twaalf. Toen verschenen plotseling bij de deur twee in het wit gekleede gestalten, een oude man en een meisje. De man sprak heftig, maar het meisje liep de kamer door zonder om te kijken, en ging door een deur aan den anderen kant der kamer. De man stond haar een oogenblik na te zien, wierp zich toen in een stoel en legde zijn handen voor zijn gezicht. Rillend keek ik weer naar de buitendeur, afwachtingend wie er zou binnenkomen. En langzaam, langzaam, werd het gordijn opzij geschoven en een gezicht keek naar binnen. Ik kon de glinsterende oogen en den trekkenden mond zien. Een hand, waarin een mes flikkerde, werd voorzichtig naar het koord opgeheven en toen zij weer omlaag kwam, hield ze een stuk van het koord vast. Ik kon zien hoe de vingers haastig een knoop maakten; toen kroop de gestalte met gebogen hoofd vooruit, voetje voor voetje; ze was achter den stoel en juist toen de oude man, eindelijk den indringer bemerkend, zijn hoofd ophief, werd het koord om zijn hals geworpen en stevig dicht getrokken. Er was een oogenblik een worsteling en ik zag, dat de hand die het koord vasthield, rood was van bloed. Van den pols viel een bevestigde zakdoek zachtjes op den vloer. En toen keerde de moordenaar zich om en sloop weg; hij wierp een vreeselijken blik over zijn schouder. Het licht viel volop zijn gelaat — en ik zag dat het het gezicht was van — Swain!

Ik opende mijn oogen en zag dat ik languit op den divan lag, terwijl Silva voor mij stond met een klein glaasje vol gele vloeistof in zijn hand. „Drink dit,” zei hij en ik dronk het heel gehoorzaam. Het smaakte scherp en onaangenaam, maar ik kon voelen hoe het door mijn aderen stroomde en mijn geest en mijn zenuwen als door een tooverslag kalmeerde. Ik ging overeind zitten en keek naar het kristal. De andere lichten in het vertrek waren opgestoken en de bol hing daar koud en levenloos. Ik streek met mijn hand over mijn oogen en keek er weer naar; toen zocht mijn blik dien van Silva. Hij glimlachte zacht. „De visioenen zijn gekomen,” sprak hij. „Uw oogen vertellen mij dat de visioenen gekomen zijn. Is het niet zoo?” „Ja,” antwoordde ik, „vreemde visioenen, Señor Silva. Ik wou dat ik hun oorsprong kende.” „Hun oorsprong is in den Geest des Heelals,” zei hij rustig. „Zelfs nu gelooft u nog niet”. „Nee,” zei ik en keek weer naar het kristal. „Er zijn sommige dingen, die wij niet kunnen geloven”. „Niets is buiten ons geloof,” zei hij nog rustiger. „U denkt dit omdat uw geest vervuld is van de conventies waartusschen u leeft. Bevrijd hem van deze conventies, en ge zult in waarheid beginnen te leven. U hebt nooit geweten wat het leven is.” „En hoe kan ik hem bevrijden, Señor Silva?” vroeg ik. „Hij deed een stap dichterbij naar mij toe. „Door een leerling te worden van den Allerheiligste,” zei hij zeer ernstig. Maar ik had mijn zelfbeheersching herkegen en stond op, terwijl ik glimlachend mijn hoofd schudde. „Nee,” zei ik, „hier zult ge geen proseliet maken. Ik ga heen”. „Ik zal het hek voor u openen,” zei hij op geheel anderen toon, en ging mij voor de trap af, door de bibliotheek en naar buiten op het grintpad. Na de bedwelmende atmosfeer van zijn kamer was de zuivere nachtlucht als een verfrissend bad, en ik ademde ze met diepe teugen in. Silva verliet zwijgend naast mij; hij sloot het hek open met een sleutel, dien hij in de hand droeg. „Goeden nacht, Mr. Lester,” zei hij. „Het kristal is tot uw dienst, als u er weer gebruik van wil maken. Denk eens na over hetgeen ik u heb gezegd”. „Goeden nacht,” antwoordde ik en stapte voort over den weg. Werktuigelijk richtte ik mijn schreden naar Godfrey's huis; maar ik scheen gebukt te gaan onder een zwaren last — den last van het visioen.

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

HET ALARMSIGNAAL.

Ik was verward en geschokt; ik had geen idee van den tijd; ik wist niet of het visioen een minuut of duizend jaar had geduurd. Maar toen ik het pad naar Godfrey's huis opstruikelde, zag ik hem en Simmonds samen op de veranda zitten. „Ik heb Godfrey gevraagd mij mee naar buiten te nemen,” zei Simmonds, terwijl hij mij de hand gaf, „omdat ik nog eens dat middernachtelijke vuurwerk wilde zien. Bent u met den trein hierheen gekomen?” „Ja,” antwoordde ik, en ik voelde hoe Godfrey zich bij den klank van mijn stem plotseling in zijn stoel omkeerde en onderzoekend in mijn gelaat keek. „Ik heb in de stad gedineerd en ben daarna hierheen gekomen.” „Hoe laat was dat?” vroeg Godfrey rustig. „Ik ben tegen acht uur hier aangekomen. Ik had een afspraak met Miss Vaughan.” „En ben je daar sedert geweest?” „Met haar en Silva.” En ik viel neer in een stoel en veegde mijn gezicht met mijn zakdoek af. „De ervaring was bijna te veel voor mij,” voegde ik er bij, en vertelde hun alles wat er was voorgevallen. Zij luisterden, Godfrey onbewegelijk en gespannen, Simmonds met nu en dan een gemompel van verbazing. „Ik moet eerlijk bekennen,” eindigde ik, „dat mijn verbod voor Silva buitengewoon is toegenomen. Hij is indrukwekkend; hij is consequent; ik geloof bijna dat hij oprecht is.” „Heb je bedacht wat dat geloof medebrengt?” vroeg Godfrey. „Wat brengt het mee?” „Als Silva oprecht is,” zei Godfrey langzaam, „als hij werkelijk is wat hij beweert te zijn, een mysticus, een Priester van Siva, alleen de bedoeling hebbend bekeerlingen te maken voor datgene wat hij als den waren godsdienst beschouwt, dan zakt onze heele theorie ineen en is Swain schuldig aan moord.” Ik rilde een weinig, maar ik zag in dat Godfrey gelijk had. „Wij zijn in dit dilemma,” vervolgde Godfrey, „of Silva is een bedrieger en een charlatan, of Swain is een moordenaar.” „Ik wou dat je dat vreeselijke tooneel hadt kunnen zien, zooals ik dat deed,” zei ik, „het zou gezicht hadt kunnen zien toen hij omkeek! Het was duivelsch, Godfrey; beslist duivelsch! Het deed mijn bloed in mijn aderen verstijven. Het verstijft zelf nu bij de herinnering er aan.” „Hoe verklaar je al die kristalkijkerij?” vroeg Simmonds

die perplex op zijn sigaar had zitten kauwen. „Het is mij te geleerd.” „Lester is gehypnotiseerd en zag wat Silva wilde dat hij zou zien,” antwoordde Godfrey. „Je zult je herinneren, dat hij tegenover hem zat.” „Maar,” wierp ik tegen, „niemand herinnert zich wat er gedurende hypnose gebeurt.” „Dat doet men wel als de hypnotiseur wil dat men het zich herinnert. Silva wilde dat je het je zou herinneren. Het werd kranig gedaan, en zijn verklaring van den oorsprong van het visioen was even slim. Bovendien was er eenige waarheid in, want het geheim van het kristalkijken is, dat het 't onderbewustzijn wakker maakt, of den Grooten Geest, zooals Silva het noemt. Maar je hebt vandaag geen visioen gehad, Lester — je was eenvoudig gehypnotiseerd.” „Je kunt gelijk hebben,” gaf ik toe, „het laatste dat ik mij herinner was dat zijn oogen mij aanstaarden. Maar het was wonderbaar, ik ben meer dan ooit met hem ingenomen.” „Het is niet het feit dat hij jou heeft gehypnotiseerd dat mij hindert,” zei Godfrey een oogenblik later. „Het is het feit dat hij ook Miss Vaughan gehypnotiseerd heeft.” Ik staarde hem aan. „Geloof je dat dit de reden is van haar gedrag?” vroeg ik snel. „Welke andere reden kan er zijn?” vroeg Godfrey. „Hier is een meisje, dat gelooft dat zij in gevaar is en zij roept den man die haar bemint, en dien zij waarschijnlijk liefheeft, te hulp. En twee dagen later, als hij opgesloten is voor een misdaad, waarvan zijzelf verklaart dat het bespottelijk is hem te verdenken, keert zij hem den rug toe en loopt met opzet het gevaar tegemoet, dat haar te rug met walging vervuld. Vergelijk haar gedrag van Zaterdag, toen zij haar geloof in Swain uitsprak en ons om hulp smeekte, met haar optreden van gisteren en vandaag, waarbij zij jou en Swain verloochent en verklaart dat zij Silva zal volgen — dat zij een Priesteres van Siva wil worden.” „Wij moeten haar van Silva verwijderen,” verklaarde ik. „Ik weet niet of wij dat kunnen doen,” zei Godfrey. „Maar wij zouden Silva van haar kunnen verwijderen. Zou je hem niet onder verdenking kunnen arresteren en hem twee of drie dagen opgesloten houden, Simmonds?” „Dat zou kunnen,” gromde Simmonds. „En terwijl hij weg is, kan jij je invloed op haar gebruiken, Lester. Neem Mrs. Royce mee om haar te bezoeken, vertel haar wat Sivaïsme eigenlijk is — of laat het Mrs. Royce doen. Als dat geen uitwerking heeft, kunnen wij krachtiger maatregelen probeeren; maar ik geloof dat, wanneer wij haar voor een paar dagen aan Silva's invloed onttrekken kunnen, zij weer *all right* zal zijn.” „Dat hoop ik,” gaf ik toe, „maar ik ben er volstrekt niet zeker van! Zij gedroeg zich niet als iemand, die gehypnotiseerd was, Godfrey; zij scheen geheel uit vrijen wil te handelen. Ik kon niet zien dat Silva op eenige wijze invloed op haar trachtte uit te oefenen. Zij zei, dat zij trachtte den wensch van haar vader te vervullen. En het was zeer zeker zijn wensch — het testament bewijst dat. Als iemand haar hypnotiseert, zou ik zeggen dat het haar vader is.” „Nu, *hem* kan ik niet arresteren,” zei Simmonds grinnikend. „Haar vaders wenschen kunnen in het begin eenig gewicht bij haar in de schaal gelegd hebben,” erkende Godfrey, „maar zij kunnen haar niet zoover gebracht hebben als zij thans is gegaan. En nu wat het testament betreft. Als Vaughan niet vermoord was geworden, als men had bevonden dat hij krankzinnig was, zou het testament dadelijk ongeldig zijn verklaard. Zie je hierin niet eenig motief voor den moord, Lester?” „Het kan nog ongeldig verklaard worden, als Miss Vaughan het betwist,” merkte ik op. „Ja, maar *tenzij* ze het betwist, blijft het van kracht. Maar als Vaughan krankzinnig was verklaard, zou het testament nooit geldig zijn geweest — en dan zou er geen verzet noodig zijn gebleken. Zie je nu het verschil in?” „Ik begrijp wat je bedoelt; maar ik geloof niet dat het veel beteekent. Silva verklaart dat wanneer Miss Vaughan het testament niet erkent, hij er zich bij neer zal leggen.” „Maar hij weet uitstekend dat zij het niet zal betwisten. De zekerste weg om dit te voorkomen is juist zulk een houding aan te nemen. Bovendien zal hij, als wij haar niet redden, ook haar aandeel krijgen. Vaughans bezittingen en Vaughans dochter en al het andere dat van Vaughan was, zullen in zijn muil verdwijnen. O, hij speelt hoog spel, Lester, en het schijnt mij toe dat hij het zal winnen!” „Zoo leek het mij ook en ik verzonk in somber gepeins. „U hebt zeker uw mannen het huis laten bewaken?” vroeg ik Simmonds ten slotte. „Ja, en het is ons gelukt vandaag een kleinen stap vooruit te komen.” „Hoe dat zoo?” „Ik kwam er achter dat Annie Crogan, het dienstmeisje op de Elmhurst, een neef bij de politie heeft. Ik bracht hem dus hierheen en het gelukte hem een praatje

met haar te maken. Hij kon niets ontdekken, d.w.z. niets dat wij niet al weten, maar zij beloofde 's nachts de deur van haar slaapkamer open te laten en als er iets gebeurde, een licht voor haar raam te plaatsen.” „Prachtig!” riep ik uit. „En zij zal zeker op den dag goed haar oogen open houden.” „Dat zal zij zeker. Zij is een verstandig meisje. Het eenige waar ik bang voor ben, is dat de Hindoe argwaan ten opzichte van haar krijgt en haar wegstuurt. Maar zij is gewaarschuwd, dat zij heel voorzichtig moet zijn. Als er geen verdenking op haar valt, zal zij ons misschien over een paar dagen wat te vertellen hebben.” „Dat is mogelijk,” sprak ik met een zucht van verlichting. Met al deze bewakers binnen en buiten het huis, was Miss Vaughan veilig. De minste alarmkreet zou dadelijk hulp brengen. Bovendien kon ik er niet toe komen te gelooven dat Silva zulk een schurk was als Godfrey scheen te denken. Ik werd door hem aangetrokken, niet teruggestooten, en ik heb nog altijd vertrouwen in mijn intuïtie. „De heele zaak komt hierop neer,” zei ik ten slotte tot Godfrey. „Als Silva een kwakzalver is, bestaat er geen enkele reden waarom hij Miss Vaughan zou hypnotiseeren; maar als hij werkelijk een priesteres van haar wil maken, is hij ook oprecht en volstrekt geen charlatan.” Godfrey knikte. „Er is ergens een kink in den kabel, die ik niet recht kan krijgen,” zei hij. „Wij zullen Silva wat langer moeten bespieden om er achter te komen welk spel hij eigenlijk speelt. Het is natuurlijk best mogelijk dat hij blij zou zijn van het meisje af te wesen, maar dat zij werkelijk beheerscht wordt door het idee den wensch haars vaders uit te voeren. Als dat het geval is, zit Silva leelijk in de knel.” Simmonds haalde zijn horloge te voorschijn. „Het is bijna twaalf uur en ik zou het vuurwerk niet willen missen. Bovendien komen wij door al dat gepraat niet verder. Ge zijt nu al een uur aan den gang en nog geen stap gevorderd. Mijn motto in een dergelijk geval is: stil blijven zitten en opletten; en weldra zal de rat denken dat de kust vrij is, hij steekt zijn kop uit het gat — en je pakt hem.” „Daar zit heel veel waars in,” stemde Godfrey lachend toe. „Ik erken dat ons geredeneer nergens toe schijnt te leiden. Ga mee.” En hij ging ons voor onder de boomen. „Daar hebt u nu dat vuurwerk,” sprak Simmonds, toen wij naast elkaar op den tak zaten. „Ik begrijp er de beteekenis niet van; maar het moet iets beteekenen. En denkt ge nu dat ik nachten lang erover lig te praktizeeren? Ik niet, hoor! Ik blijf er op letten tot ik de beteekenis ervan zie. Ik weet wat een knappe kerel je bent in theorie en deductie en al die dingen, Godfrey, en ik weet dat je heel wat kranige stukjes hebt uitgevoerd; maar ten slotte gaat er toch niets boven geduld.” „Ja, geduld overwint alles,” gaf Godfrey toe. „Geduld is heel veel. Ik wou dat ik er meer van had.” „Ja, dat zou zeer zeker goed zijn,” sprak Simmonds oprecht, en toen bleven wij verder zwijgen en staarden in het duister. „Het moet toch al wel twaalf uur zijn,” zei Godfrey eindelijk. Simmonds keek bij het schijnsel van zijn electrischen lantaarn op zijn horloge. „Ja,” zei hij, „het is er vier minuten over.” Ik voelde hoe Godfrey's hand mij plotseling krampachtig vastgreep. „Dan is er iets niet in orde,” fluisterde hij. „Herinner je je, Lester, wat er gebeurde toen de vorige maal dat licht niet verscheen? Een man werd vermoord!” De duisternis waarin wij staarden, scheen plotseling dreigend en onheilspellend te worden, vol vage verschrikkingen. Zelfs Simmonds werd ongerust, en ik kon voelen hoe zijn arm trok. Simmonds zette zijn voet op de ladder en begon eraf te klimmen. Simmonds en ik volgden hem zwijgend. „Ik ga over den muur,” zei hij, toen wij op den grond stonden. „Er is iets niet in orde en wij moeten er achter komen wat dat is.” „Hoe zullen wij naar beneden komen?” vroeg Simmonds, „er is daar geen ladder.” Godfrey dacht een oogenblik na. „Wij kunnen op den bovenrand van den muur staan,” zei hij, „en deze ladder er overheen tillen. Het zal niet gemakkelijk zijn, maar het kan. Ga vooruit, Lester, en pas op het glas.” Ik klom de ladder op, voelde voorzichtig langs den bovenkant van den muur en vond een plek waar ik mijn voeten kon neerzetten; Simmonds volgde mij en toen kwam Godfrey. Hem wachtte de moeilijke taak de ladder op te trekken en weer te laten zakken. Ik had de grootste moeite om niet te vallen. Op het oogenblik, dat Godfrey weer naar beneden klom, klonk schrill door den nacht het hooge doordringende geluid van een politiefluitje. Het daalde en steeg, daalde en steeg, steeg en daalde — en toen kwam angstaanjagende stilte. Zonder aarzelen of gedachte aan gevaar, sprong ik van den muur af in de duisternis.

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

DE KERK TE GEERTRUIDENBERG, GEZIEN VAN DE MARKT.

DE KERK TE GEERTRUIDENBERG.

UIT een oud document blijkt dat de Abdis van Thorn, Vrouwe Margaretha van Petershem, den 9 Mei 1310 tot Bisschop Theobald van Luik het verzoek richt „dewijl te St. Geertruidenberg, welke plaats als aanzienlijk en volkrijk bekend is, de parochiekerk, welke patronaat haar toebehoort, in goederen, rechten, tienden en bijdragen der parochianen een inkomen van 300 kleine tournois ponden bezit, aldaar een collegiale kerk met een zeker aantal kanunniken, een deken, scholaster en custos in te stellen.” Den 9en Augustus daaraanvolgende willigde genoemde Bisschop het verzoek in en regelde het getal, de levenswijs en het onderhoud der kanunniken, terwijl in 1317 Paus Johannes XXII de kerk als collegiale kerk bevestigde. ☒ Toen in 1420 de stad door de Kabeljauwschen werd belegerd, schoot Heer Dirck van Merwe, Baljuw van Zuid-Holland en Kastelein op 't huis van St.-Geertruidenberg — in 1321 door Willem van Duivenvoorde gebouwd —, die de Hoeksche partij was toegedaan, uit verontwaardiging over 't gedrag der burgerij, welke de poort voor den vijand geopend had, „het vuur in de stede, overvloedig tot allen plecken, alsoo dat die gheheele stadt met die kercke al tsamen verbrande op St. Lambrechtsavont.” Waarschijnlijk zal de kerk gedeeltelijk althans zijn blijven staan, al was de er aan toegebrachte schade ook aanzienlijk, getuige het feit, dat den 26 April 1421 Hertog Jan van Beieren „een ieder verzoekt de hand te willen leenen tot weder opbouw van Geertruidenberg en de kerk aldaar.” Het uiterlijk wijst nog duidelijk genoeg op een gedeeltelijken herbouw. ☒ Nadat in 1573 de stad door het leger van den Prins van Oranje was ingenomen, werd de kerk voor den Protestantschen eeredienst bestemd, terwijl zij in 1589, toen de stad aan Parma was overgegeven, weder in handen der Roomschen kwam, om eindelijk in 1593, nadat Prins Maurits Geertruidenberg ingenomen had, weer, en nu blijvend, aan de Protestanten te komen. Het Kapittel, waarvan de inkomsten voor de eene helft aan den Prins van Oranje en voor de andere aan de leden van 't kapittel werden toegewezen, vestigde zich te Thorn, terwijl in 1623 een accoord

werd getroffen, waarbij de Prins jaarlijks aan de kanunniken 400 gulden zou uitkeeren. ☒ Wat de kerk betreft, diene dat de toren vroeger van een spits was voorzien, maar afgebroken is op een hoogte van twintig voet beneden de spits en nu bekroond wordt door een vierkant klokkenhuis met bijna plat dak. ☒ De afbeelding op de volgende bladzijde laat duidelijk den voorrang van het hoogkoor uitkomen, waarvan de nok aanmerkelijk uitsteekt boven 't dak van 't overige deel der kerk, welke schip een merkwaardige hallenkerk vertoont met drie even hoge beuken, welke in drie afzonderlijke topgevels ten Westen uitloopen. Het transept is aan beide armen door drie zijden van een zeshoek gesloten. ☒ De kerk verkeert reeds lang in een jammerlijken toestand van verval. In 1876 trok de Commissie van Adviseurs voor de monumenten van Geschiedenis en Kunst zich haar lot aan en werden de allernoodzakelijkste herstellingen, tot een bedrag van / 18.000, verricht. Intusschen is kort geleden op een Zondagmorgen een gedeelte van de lijst van de koorbeuk gedeeltelijk naast, gedeeltelijk door de middenbeuk gestort. ☒ De kerk bevat een, in 1846 onthuld gedenkteeken van den held van Doggersbank, Johan Arnold Zoutman, die in het familiegraf der Van Heusdens werd begraven, daar hij gehuwd was met een dochter, Adriana Johanna, uit dat geslacht. ☒ Boven een der toegangen tot de kerk staat o.a. het volgende vers:

Wilhelm van Nassouwe, Prince van Orangien,
Een Voorstander der Vromen en Godes Woort,
Verdreef hier Bel en 't gebroedt van Spaengien
Die Sy tot haerder schande noch hebben vermoort.
Maar Godt stiert syn spranken in zijn spaden voort,

van welchen laatsten regel de bedoeling zal zijn, dat God des Prinsen geest doet voortleven in diens nakomelingschap. ☒ Bovenal is Geertruidenberg's kerk belangrijk om de zich er in bevindende Krypt of Krocht, zooals die voorheen veelvuldig in de kerken onder 't hoogkoor werd aangebracht als begraafplaats van den Heilige, aan wien de kerk is gewijd en wiens nagedachtenis dan door de geloovigen aan zijn

sarcophaag werd geëerd. Zoo is de Sint Servatius Kerk te Maastricht beroemd om haar dubbele krypt, over welke ik uitvoerig schreef in een met afbeeldingen voorzien artikel in „Buiten” van 4 Februari 1922.

DE KRYPT.

☞ Toen in den zomer van het jaar 1893 de heer C. van Seters, bouwkundige te Geertruidenberg, in het voormalig priesterkoor der kerk bezig was met het openleggen der zich aldaar bevindende grafkelders, stortte een gedeelte van den grond, langs den wand van het gebouw, in en werd een in den muur gemetselde boog van tufsteen zichtbaar, welke vondst aanstonds tot nader onderzoek leidde. Toen weldra aan het hoofdeinde van het koor een ondergronds lichtraam ontdekt werd, had men zekerheid, dat zich hier een krypt moest bevinden, thans, voor zoover bekend, de eenige in Brabant. ☞ Oorspronkelijk zal de kerk gebouwd zijn tegen of althans in de onmiddellijke nabijheid van een kapel, aan de H. Gertrudis gewijd, van welke nog slechts de fundamenten overgebleven zijn en waaraan het zoogenaamde „Fransche Gat” grenst, een als knekelhuis gebruikte kelder, welke zijn naam ontleent aan de omstandigheid, dat hij indertijd, naar men verhaalt, dienst heeft gedaan als krijgsgevangenis voor de Franschen. ☞ Het is niet met zekerheid te zeggen of deze kapel inderdaad gebouwd werd ter plaatse waar de oorspronkelijke stond, van welker bestaan gewaagd wordt in een Giftbrief uit het jaar 992, bij welke Hilgondis, gravin van Strijen, die de Abdij van Thorn stichtte, aan die Abdij verschillende schenkingen bevestigde, waartoe ook behoorde de „Berg des Oevers,” — de oudere naam voor Geertruidenberg is Strandberg of Mons Litoris — alwaar St. Gertrudis verkeerd heeft en een door Amandus, Bisschop van Maastricht, ingewijde kapel bezat. ☞ De Krypt, in vijftiende eeuwschen stijl, heeft een lengte van 18.75 M. en een breedte van 8.85 M. In het Oosten bevinden zich vijf en in het Zuiden drie vensters, waarvan het laatste tegenover den voormaligen ingang van de krypt is gelegen, welke aan de voorzijde van het koor door een trap in verbinding staat met de kapel. ☞ Gegeven de, uit een historisch oogpunt, in meer dan één opzicht groote belangrijkheid van dit monumentale gebouw, mogen wij zeker den wensch uitspreken dat het niet meer dan een gerucht zal zijn dat bij de Kerkvoogdij het plan zou bestaan het priesterkoor af te breken, ten einde uit den verkoop van vrijkomenden grond alsmede van den afbraak de allernoodzakelijkste herstellingen te bekostigen, welke de kerk voor algeheelen ondergang kunnen behoeden. Mogen er andere wegen en middelen gevonden worden, welke in staat stellen hier te behouden wat behouden kan worden niet slechts, maar bovendien het nog bestaande in zulk een staat te brengen als passend is voor een monument van zooveel waarde en beteekenis!

F. W. DRIJVER.

GEERTRUIDENBERG.

(Slot).

DE Markt van het stedeke is omzoomd door een dubbele rij lindeboomen waarachter de meeste huizen schuil gaan, zoodat de enkele wier gevels goed gezien verdienden te worden, te weinig tot hun recht komen, zooals het huis, waarin de dichteres Juliana Cornelia baronesse de Lannoy woonde en in 1782 stierf, dat een zeer fraaien trapgevel van het algemeen-Hollandsche (dus niet speciaal-Dordtsche type) bezit, die kort geleden gerestaureerd werd. Deze wijze van beplanting doet het zeer lange en tamelijk breede plein nog grooter schijnen dan het inderdaad is. In 1862 intusschen is het verkleind door den bouw van een neo-gothieke kerk voor de Rooms-Katholieken in het noordelijk en smalste gedeelte, waardoor het als 't ware in een groot en een klein stuk werd verdeeld. Een stedschennis, te verontschuldigen met het oog op de wel heel overvloedige ruimte van het plein en het toentertijd bestaand gebrek aan

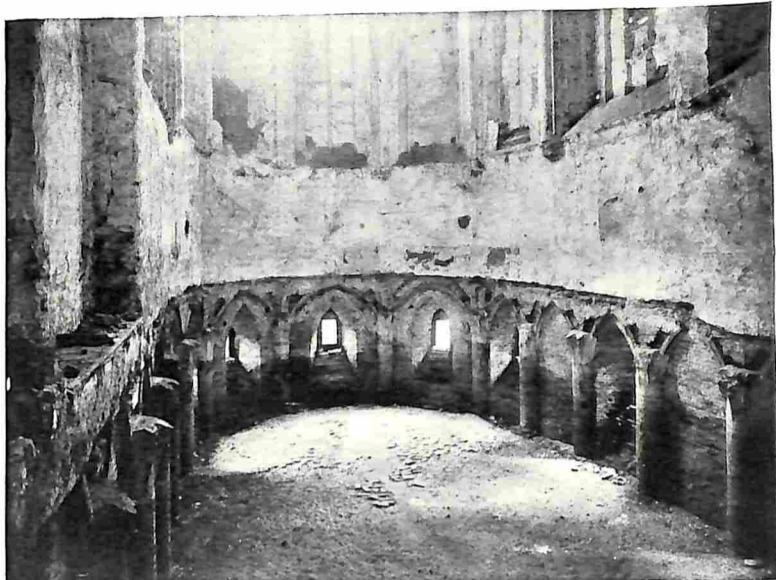

Foto C. Steenberg.

DE KRYPT IN DE KERK TE GEERTRUIDENBERG.

ruimte binnen de wallen. Stond deze weinig met hare omgeving harmonieerende kerk daar niet, dan zou het spoediger opvallen, hoe zonderling het is, dat het plein hier uitmondt op — niets, vroeger tegen de wallen doodliep; het lijkt een onlogische stedebouwerij, die we niet van het voorgelacht gewend zijn. Toch is de verklaring zeer eenvoudig, als we slechts bedenken, dat het stadsplan van vóór den St. Elisabethsvloed dateert, toen zich de hoofdtoegang der stad hier, aan de noordwestzijde bevond, vanwaar ook de weg naar de voornaamste nabuurstad, Dordrecht, leidde. Als we dit voor oogen houden, blijkt zelfs, dat we hier met een zeer logischen aanleg te doen hebben. Nog langen tijd heeft aan de noordzijde een poort gestaan, de Veenpoort (waardoor men op een stuk gronds kwam dat door de wateren van den Biesbosch bespoeld werd), en die dus eigenlijk overbodig was; zij is dan ook, bij den aanleg der aarden omwalling, met nog andere poorten, verdwenen, waarna Geertruidenberg slechts twee poorten behield: de Koepoort aan de west-, de Brandpoort aan de zuidzijde, de laatste een waterpoort aan de Donge, waarover hier een veer naar de Langstraat voerde; in 1834 werd deze vervangen door een poort, eveneens aan de Donge, deze echter meer ten oostzijde van het stadje. ☞ Na de schrikkelijke overstrooming van 1421 lag de stad aan een wijden waterplas; aan haar oostzijde golfd de wateren van de zeer breed geworden monding der Donge. Door aanslibbing en inpoldering is dit echter geheel veranderd, zoodat Geertruidenberg thans eenige kilometers van den breeden Amer ligt verwijderd. Jammer genoeg heeft men ook weinig gedaan, om het stadje iets van zijn aantrekkelijke ligging te doen behouden, en nog in den laatsten tijd den oever der Donge door fabrieksbouw laten bevuilen. Daar staan nu de onaangename gebouwen, waarin groenten

Foto C. Steenberg.

GEZICHT OP DE KERK TE GEERTRUIDENBERG MET HAAR MOOI MAAR IN ZEER VERVALLEN TOESTAND VERKEEREND KOOR.

worden gezouten, vaten, steenen, enz. worden gemaakt. Intusschen zijn voor stadsschoon niet geheel onverschillige besturen van grootere gemeenten Geertruidenberg hierin voorgegaan; oordeelen wij daarom zachtkens over het stadje, dat in zijn zucht naar stoffelijk gewin de eigen schoonheid zoo zorgeloos schent. ☒ Aan de Markt staan de voornaamste gebouwen, waarvan reeds eenige zijn genoemd en het voornaamste, de Kerk, hierboven uitvoerig is besproken. Haar verwaarloosde toestand vormt een donkere bladzijde van de geschiedenis onzer monumentenzorg; wil het Rijk wellicht de kleine en arme gemeente dwingen zich over haar Protestantentrots heen te zetten en het gebouw aan de Rooms-Katholieken over te dragen, wier bedehuis veel te klein is? Edoch, die trots is reeds gebroken, en nog slechts verschil over den koop prijs heeft de overdracht tot dusverre tegengehouden.

Intusschen vervalt het gebouw meer en meer, en schreeuwt vooral het prachtige priesterkoor, waarvan op de vorige bladzijde een met groote moeite genomen foto geplaatst is, om een, ondanks bezuiniging, spoedige hulp. ☒ Het Stadhuis is een oud eenvoudig gebouw, dat echter in 1768 van een gevel werd voorzien, die met zijn bergsteenen deur- en raamomlijstingen, zijn zware kroonlijst en zijn sierlijk bordes- en balkonhek voornaam en tevens niet zonder beking is. Hoog in den gevel, voor het dak, waaruit een open koepeltorentje rijst, staat Vrouwe Justitia; boven het middenvenster der verdieping zijn twee wapenschilden aangebracht, waarvan het eene het wapen der stad vertoont en het andere Holland's wapen bevatte, dat echter door de Franschen werd afgehouden. Het inwendige van het stadhuis is hoogst eenvoudig. In de vestibule aanschouwt men de hiernaast afgebeelde schouw, die er in werkelijkheid minder rijk uitziet, omdat het bovengedeelte, met de beeldjes, van hout is. Deze schouw is hoogst waarschijnlijk afkomstig van het Groot Prinsenhof aan de Koestraat, dat Prins Maurits omstreeks 1580 had doen bouwen, met de bedoeling het tot zetel voor den Raad van Brabant te bestemmen. Het bevatte eenige fraaie zalen en werd met toestemming van de Oranjevorsten meestal door de Kommandanten der vesting bewoond. In 1772 werd het wegens bouwvalligheid gesloopt en schijnt een der schouwen, prijkkende met wapen en buste van Joh. van Beveren, die 1665—'74 Gouverneur van Geertruidenberg was, naar het kort te voren vernieuwde stadhuis overgebracht te zijn, en is daar waarschijnlijk gesierd met beeldjes van Justitia en Ratio, waarvan ten minste het laatste wel een 18de eeuwse schepping zal wezen. Onder de schouw zijn een 14-tal kogels, waaronder twee steenen, opeengestapeld, die gevonden werden bij het afgraven der wallen. In een hoek der vestibule voert een schamele ijzeren wenteltrap naar de verdieping, welke niets merkwaardigs bevat. ☒ In den achterwand van de vestibule bevindt zich de deur, die naar de Raadzaal voert en waarboven Hollands en Geertruidenberg's wapens in hout zijn gesneden. Hoogst eenvoudig is deze kleine zaal.

Haar schoorsteenboezem geeft een in stucwerk uitgevoerde voorstelling van een corpulente Gerechtigheid te zien, en daar tegenover hangt een door onbekwame hand gerestaureerd schilderstuk, dat Justitia, op een sofa liggende, in beeld brengt. Het schoonste in deze raadzaal zijn nog de stoelen, om de half-ovale tafel geschaard, een en ander door een balustrade omgeven. ☒ Wat noordelijker, aan dezelfde zijde der Markt, treft een van dakruiter voorzien gebouwtje het oog. Het is de kapel van het oude Gasthuis, in 1681 tot Weeshuis ingericht, in de 19de eeuw school geworden en sinds eenige jaren als Openbare Leeszaal in gebruik (afb. op bladz. 524). Stoeppilaren, raamomlijsting en vooral het sierlijke deurtje spreken wederom van Geertruidenberg's opleving in de 18de eeuw. Vroeger prijkte in den voorgevel nog een steen met twee weeskinderen en het opschrift:

Waar wordt het grootst
verlies lofwaardiger
vergoed,

Dan daar de onnoozle
wees met zorg wordt
opgevoed.

Van de drie andere stichtingen van liefdadigheid, die 't stadje rijk is geweest, bleef er een over, het oude Mannen- en Vrouwenhuis aan den Wal, een flink gebouw, welks gevel aan de binnenplaats nog iets statigs heeft behouden, maar dat overigens niets meer te bewonderen geeft. Het Klein Prinsenhof, staande naast het Grooten, en dienende ter bewoning van den rentmeester der prinselijke domeinen, is reeds lang geleden tot particuliere woning verbouwd. ☒ Wat zal in de 20ste eeuw verdwijnen van het nog overgeblevene? Moge de komende tijden den bewoners van de oude „sleutel van Holland", naast de zoozeer begeerde stoffelijke welvaart, ook eenige piëteit brengen en besef van hunne verplichtingen tegenover het verleden. A. L.

Foto C. Steenbergh.

SCHOUW IN DE HAL VAN HET STADHUIS TE
GEERTRUIDENBERG.

Op den Indischen Oceaan.

KERSTAVOND OP 5°
ZUIDERBREEDTE 100°
OOSTERLENGTE.

HET was in den Indischen oceaan en er woedde een hevige storm. Hij loeide in het takelwerk en de enkele stukken zeil, die het schip nog op kon hebben; hij floot in het want en streek al gierend tusschen schooten en brassen door; hij kwam in vlagen en beukte tegen mast en raas, terwijl hij heele gulpen regen en schuim over het dek sloeg. ☒ Bergenhoog stonden de golven om het door den storm gebeukte schip. Langzaam en rustig kwamen die uit de duisternis aanglijden, op het schip af, de koppen waren wit, glinsterend als phosphor, spookachtig om te zien; zij teekenden zich licht in het duister af — maar slechts een oogenblik — dan verdwenen zij en lieten het in een heksenketel van schuim en stortzeen achter. ☒ Het arme schip! Als een levend wezen stelde het zich tegen de onbarmhartige golven te weer, die zonder ophouden er op neer ploften, en het maakte de vreemdste sprongen als om de verbolgen zee te vermurwen. Het sprong heen en weer, slingerde en

stampte, het hief zijn rand aan de loefzijde hoog ten hemel als om zich te beschermen tegen een slag, en kwam er een bijzonder zware golf, dan stond het even stil en boog diep, zachtmoedig, innemend — „kijk, ik ben het maar, de kleine „Emilie”, ga maar voorbij, ik zal jullie niets doen, ik doe alleen mijn plicht, en wil graag voorbij je heen kruipen, als jullie me maar niet slaat”. ☼ Maar de golven kwamen aandringen en vielen met donderend geweld over den boeg neer, — „ja, ja, toe maar, sla maar, kijk, hoe zachtmoedig ik ben, ik schud het water maar van mij af, — hoe durven jullie” — zuchtte het schip, en het stond een oogenblik stil en beefde, voordat het een sprong voorover waagde, diep met den boeg neerboog en in een golfdiepte neergleed. Daar had het een oogenblik rust, maar dan kwam weer de volgende waterberg en dwong het schip moeizaam daartegen op te klauteren, en zuchtend en bevend verhief de boeg zich ten hemel, alsof hij dien aanriep, — maar er was geen hulp te vinden, nog eens en nog eens moest het er aan gelooven, zonder vrede, zonder rust. ☼ Ik stond achter bij het roer, alleen op het dek, een arme kleine jongen van veertien jaar, ik klampte mij vast aan het stuurrad, dat was toch altijd een steunpunt, en tuurde vooruit in de duisternis. Schuim en regen sloeg mij in het gezicht, zoodat het pijn deed, het verzamelde zich in kleine beken en liep neer over mijn wangen, op mijn oliepak, dat mij vochtig en klam om het lijf hing. ☼ Maar het was niet alleen het spattende schuim, dat pijn deed, het was niet dat alleen en de storm, die maakten, dat mijn oogen vol water stonden, neen — de tranen liepen mij over de wangen, ik voelde mij zoo eenzaam, zoo vreeselijk eenzaam, zoo akelig klein tegenover de machtige natuur. Wonderlijke gedachten hamerden in mijn hoofd, — als er nu eens niemand kwam, als je nu eens alleen aan boord was. Ingespannen luisterde ik, neen, geen geluid, geen beweging, geen puntje licht was er te zien uit de kajuit of het ruim — dood, leeg en verlaten scheen het geheele schip — mijn wereld. ☼ Mijn gedachten lieten mij geen rust, misschien is er iets gebeurd, zij kunnen wel allemaal dood zijn, zonder dat ik er iets van weet! Dood en gestorven — ja, maar waaraan? — aan vergiftiging misschien, we zouden immers extra lekker eten van avond, en de kok, — ja, er kan ook wel wat anders gebeurd zijn, men heeft zoo dikwijls van vreemde dingen gehoord, er gebeuren zulke zonderlinge dingen op zee, dat heeft iedereen me altijd verteld. Schreeuwen? — ja, maar durf je schreeuwen? — neen, daaraan hoef ik niet te denken, ik durf niet; als er iets gebeurd is, krijg ik toch geen antwoord — en verbeeld je hoe griezelig — in de duisternis te schreeuwen en te wachten op antwoord — dat misschien nooit komt. ☼ Neen, het is beter stil te zijn, want als er niets gebeurd is, lachen de anderen mij maar uit, en dan krijg ik misschien zelfs nog slaag toe, omdat ik ze gestoord heb, en niets van het lekkere eten. ☼ Dat waren geen vroolijke gedachten, en het laatste dat ik van menschen te hooren gekregen had,

was ook niet opwekkend — „prettige kerstmis, en pas nu op, terwijl wij eten, anders gaan we allemaal naar de haaien” dat was al, wat er tot mij gezegd was, toen ik nat en ongelukkig den ouden matroos aan het roer had afgelost, bij het invallen van de duisternis. ☼ En dáár hing ik nog. De zee ging geweldig te keer, de storm gierde, fliot, bulderde en raasde om mij heen, het was angstig — en ik was alleen op het dek, stond op het achterschip en klampte mij vast aan het vastgesjorde stuurrad, dacht met angst en schrik aan de waarschuwing en de verantwoording, die er op mij rustte. De verantwoording, ja, dat was waar ook, — de verantwoording! maar waarvoor? — Ik wist het niet, het was mijn eerste zeereis, en daarom juist drukte het gevoel van verantwoording, die ik niet kende, zoo zwaar op mij. En dan was het nog wel Kerstavond. ☼ De storm loeide en de golven bruisten om het schip — maar

nu was het vergeten, ik hoorde het niet, ik hield mij krampachtig aan het stuurrad vast en tuurde naar het verlichte kom-pashuisje en droomde gelukkige droomen, vergeten was mijn angst, mijn honger voelde ik niet meer, ik dacht aan Kerstavond bij vader en moeder thuis. ☼ Ach ja, ach ja, nu is het zeven uur, de rijstenbrij hebben ze al op, en de gans staat op tafel. Vader staat op en snijdt voor; het mes snijdt er goed door heen, door het heerlijke bruine vleesch; het eene heerlijke stuk ganzenvleesch na het andere komt op den schotel te liggen. ☼ In gedachten kies ik een lekker stuk uit en probeer van mijn moeder gedaan te krijgen, dat ze mij dat belooft — hè, wat zal dat smaken; en om de tafel zit een heele troep kinderen, hun gezichten glimmen en hun oogen glinsteren bij de gedachte aan de gans en wat daarna komt, den mooien kerstboom, de vele cadeautjes — gelukkige, heerlijke tijd! ☼ Zoo, nu is de gans verorberd, de tafel afgenomen, en alle kinderen staan op een kluitje tegen de deur van de huiskamer gedrukt; zij vechten zoo'n beetje om een plaats bij het sleutelgat te veroveren, want van daaruit kunnen de bewegingen van vader en moeder bespied worden, die leggen nu de laatste hand aan het werk en steken de lichtjes aan.

Foto C. Steenbergh.

HET STADHUIS TE GEERTRUIDENBERG.

☼ Aan de eene zijde van de deur is men vol verwachting, aan de andere is men blij en in zijn schik. Zoo, nu zijn ze klaar, de deur gaat open — nee maar, wat is het mooi! En de kinderen stormen naar binnen; er wordt een kring gevormd om den boom, vaders bas en moeders lieve stem zingen voor, en de kinderen zingen mee, met hun dunne zwakke kinderstemmetjes — „Vroolijke, heerlijke Kerstmis...” ☼ Maar het was slechts een droom. De werkelijkheid was storm, duisternis, regen en nattigheid, en de tranen liepen mij over de wangen, de lamp in het kom-pashuisje, die eerst zoo helder brandde, was wat onduidelijk, niet scherp licht meer in de duisternis. — „Moeder, moeder, ik verlang zoo!” barstte ik snikkend uit, en ik liet mijn hoofd op het stuurrad zinken, mijn tranen kon ik niet meer inhouden — het was ook mijn eerste Kerstavond ver van vader en moeder. Er klonk een hevig lawaai in de duisternis, een geweldige klap,

een zweepen en slaan. Ik richtte mij op, er kwam leven op het dek, de kapitein, gevolgd door de beide stuurlieden, kwam uit de kajuit stormen, en tegelijkertijd drong een heerlijke etenslucht naar buiten, een deur vooraan in het ruim werd opengegooid, zware voetstappen klonken op het dek — „Allo jongen, kom, den mast in en kijken wat er aan de hand is!” ☼ Het mooie beeld van vader en moeder bij den Kerstboom was verdwenen. De tranen waren weggeveegd, — ik was immers een man, zij mochten niet zien, dat ik huilde, mijn honger moest ik nog eenigen tijd bedwingen — eerst naar boven in den mast. Ik hield mij vast zoo stevig ik kon, de wind rukte en trok aan mij, — hooger en hooger moest ik, het schip slingerde als een razende, ik zag de loeiende, lichtende golvenkoppen ver beneden mij, een ruk, een suizende reis door de lucht, toen hing ik aan den anderen kant boven het water — omhoog, nog hooger; het helsche zweepen en slaan werd luider en luider, in de duisternis boven mij kon ik zien, dat het bramzeil, dat van de seizings losgeraakt was, in stukken geslagen werd. ☼ „Nou, is het anders niet” — was het laconieke antwoord van den kapitein, toen ik weer beneden kwam en vertelde wat er gebeurd was, „dan weer naar boven, jongen, en het vastmaken, daarna kan je eten”, — en weer moest ik met eenige kameraden naar boven naar de ra. Het gescheurde zeil sloeg om ons heen, werd uit onze handen gerukt — onze nagels knakten om bij het trekken aan het stijve, natte zeil, wij verwondden ons tot bloedens toe, het duurde een uur, voordat de flarden weer vast zaten. ☼ Weer stond ik op het dek en keek vragend naar den stuurman. — „Ja, nu kan je naar beneden gaan om te eten, maar een beetje voortmaken!” — en dat hoefde hij niet tweemaal te zeggen, ik was jong en had trek, ik was nat en er niet al te best aan toe, maar ik leefde weer gauw op; er waren geruchten in omloop geweest over het heerlijke kersteten, zij hadden er daarboven in de ra over gesproken, die anderen, die er al van gegeten hadden, — een varken was er geslacht, er waren echte aardappels, de laatste, gekookt, er zou rijstenbrij met vruchtensap zijn, echt Kerstmiseten — en dan had ik zelf nog een klein kistje met lekkers van moeder, dat had ik bewaard, ofschoon de verleiding om er in te kijken, vele malen buitengewoon groot geweest was. ☼ Maar — o je! hoe werd ik teleurgesteld! Het ruim — al in gewone dagen ongezellig, zag er nu nog veel erger uit, de tafel stond vol met vuile borden, de theepot was omgevallen, de grond lag vol water, zeelaarzen en klompen, — onze scheepskisten waren aan den eenen kant bij elkaar gezet, aan de schotten hingen natte oliepakken heen en weer te slingeren, in de kooien lag de wacht, die vrij was, al luid te snorken, het rook er afschuwelijk naar uitwaseming van vuile, natte kleren, vermengd met etenslucht en tabak. En terwijl de tranen over mijn wangen liepen, raapte ik den trekpote op, schraapte een bord schoon en liep haastig naar den kok om eindelijk iets van het heerlijke kersteten te bemachtigen. ☼ „Eten? Wil je eten hebben? Och kom, zeg, wat verbeeld je je wel, dat je hier een vol uur na den tijd nu midden in den nacht durft aankomen, maak dat je wekomt, smeer hem, of ik smijt je er uit!” En heviger stroomde de tranen, — „Kok, het is mijn schuld niet, ik moest het bramzeil vastmaken, het is Kerstmis, kok, geef me wat, ik heb honger” — snikte ik, maar de kok duwde mij naar buiten — „eet beschuiten, jong, die zijn er genoeg!” ☼ En terwijl de tranen mij over de wangen liepen, at ik beschuiten en dronk water — dat was mijn kerstmaal, de anderen hadden al het andere opgegeten; maar toen kwam mij het lekkers van moeder in de gedachten — naar mijn scheepskist! — Die voor den dag halen! — neen, dat was niet

noodig, dat had men al voor mij gedaan, de kist was weg, die stond zoowaar op de tafel met een paar borden er boven op — leeg! ☼ Toen kon ik niet meer. „Moeder, Moeder”, zuchtte ik, „ik verlang zoo”. Mijn hoofd liet ik op mijn armen zakken, die op de vuile tafel rustten, ik huilde hardop, ik was zoo vreeselijk teleurgesteld, voelde mij zoo eindeloos verlaten, maar boven van een van de kooien klonk een slaapdrongen: „Wat drommel bezielt jou, jongen, houd je mond met je gebrul, je bent nu niet bij je moeder — wasch om en ga naar je kooi!” ☼ Stil zette ik de vuile borden op elkaar, waschte ze om en zette ze weg, veegde de tafel af en kroop toen in mijn kooi, aldoor huilend, maar als een echo van het zingen thuis klonk het in mijn hoofd — „Vroolijke, heerlijke Kerstmis....”

Naar het Deensch van EJNAR MIKKELSEN.

De kanonnengieterij in Den Haag

MIDDELEN in de stad, omgrensd door Smidswater, Kanonstraat en de gracht achter het Korte Voorhout staat het gebouw, dat een halve eeuw geleden als de Kanonnengieterij algemeen bekend was bij de Hagenaars. Nu de praktijk van het oorlogszuchtige bedrijf plaats maakte voor de theoretische beoefening van den nog steeds — in weerwil van allen welbewusten haat, door den pasgeleden oorlog, verduizendvoudigd — onmisbaar geachten krijgsvaard, kent niemand het oude gebouw meer, waar thans de Hoogere Krijgsschool is gevestigd. Het oude gebouw, tusschen 1665 en 1670 door Pieter Post, den leerling van Van Campen, bouwmeester o.a. van Mauritshuis en 't Huis ten Bosch, gebouwd, moest gedeeltelijk vallen onder sloopershamer om ruimte te vinden voor de topografische inrichting, waarschijnlijk uiterst practisch, maar weinig aesthetisch gebouw, dat verleden jaar in gebruik werd genomen. ☼ Neen, dan verstonden de 17e eeuwse architecten — de tegenwoordige, die schoonheid en practijk tot een harmonisch geheel weten saam te voegen, niet te na gesproken — hun besogne beter. Een groot deel van Post's schepping is verdwenen: het nog bestaande, hoofdzakelijk door de gevels en een zeer klein gedeelte van het interieur vertegenwoordigd, getuigt van de zekerheid van den architect en de saamhorigheid van den kunst en maatschappij in een tijd, die naast de parvenue-eigenschappen — in den tegenwoordigen tijd, maar vooral in het midden en op het eind der vorige eeuw alleenheerschend — groote gevoeligheid voor schoonheid kent. ☼ Heel eenvoudig, bijna vlak werd de voorgevel gehouden, in 't midden een versierd gedeelte, ter weerszijden een vleugel, drie ramen breed, rustig en deftig van verdeling. Het middenstuk springt iets naar voren en heeft bovendien een zolderverdieping, waardoor een vroolijker accent wordt verkregen. Boven die zolderverdieping bevat een tympanon een schild, door guirlandes omgeven, dragend het jaartal van den bouw CIOICLV. Om de raamkozijnen van deze zolderverdieping zijn weder guirlandes gebeiteld: echter ontbreekt deze bij het middelste venster, waar ze verborgen zou zijn geweest onder de geweldige kroon, door welke de voornaamste versiering aan den gevel wordt gedekt. Het wapen van Holland werd alle eer gegeven door den bouwmeester, wien opdracht tot den bouw was verstrekt door de Heeren Eleman en Tulp, „gecommitteerden van 't College van de Heeren gecommiteerde Raeden tot aanloop ende versorging van 't Canon”. Machtig troont 't boven de felle vuurmonden, een symbool, illustreerend de lijfspreuk van 't duchtig gewest: „Vigilate Deo Confidentes”. ☼ Dadelijk

Foto C. Steenbergh.

GEERTRUIDENBERG.

DE TOT WEESHUIS VERBOUWDE GASTHUIS-
KAPEL, THANS OPENBARE LEESZAAL.

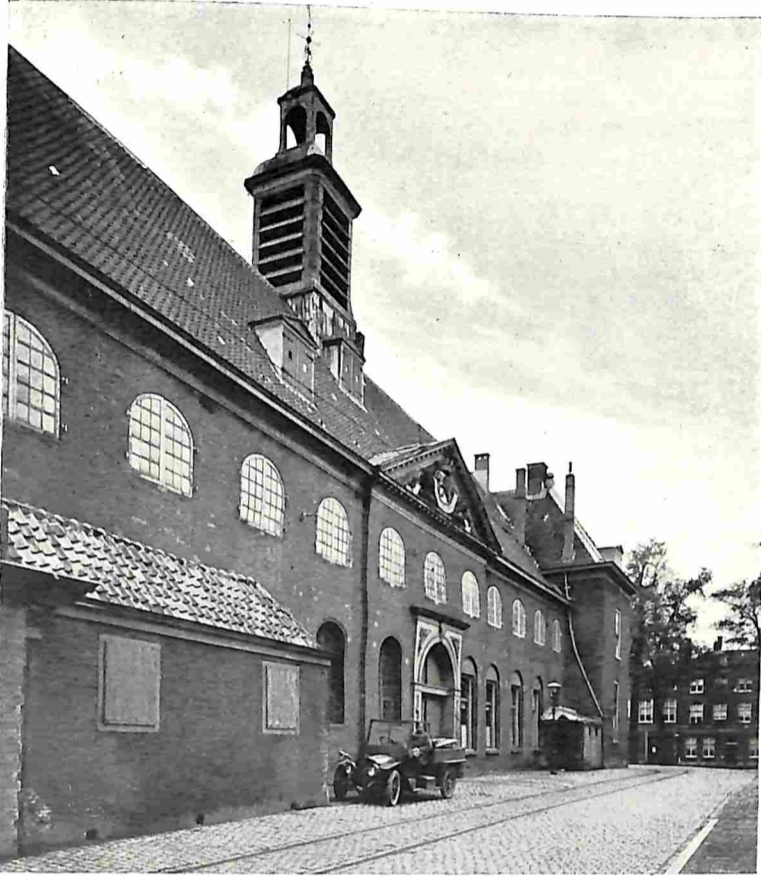

Foto C. Steenbergh.

ZIJGEVEL VAN DE KANONNENGIETERIJ
TE 'S GRAVENHAGE.

boven de voordeur, gevat in sobere zandstenen omlijsting verhaalt een inscriptie op zwart marmer, (twee liefelijke engelfiguurtjes rusten op een rijk beeldhouwd cadre) van de eerste steenlegging:

PACIS
OBSTINENDAE ET CONSERVANDAE
CAUSA,
ILLUSTRISSIMI ET
PRAEPOENTES D: D:
HOLLANDIAE WESTFRISIAEQUE
ORDINES
HOC ARMENTARIUM TORMENTIS.

☞ Wel kon deze woning zelfs den meest veeleischende voldoen: het gebouw had weinig uit te staan met de eigenlijke geschutgieterij, in hoofdzaak ondergebracht in de werkplaatsen, nu vervangen door de topografische inrichting, maar door Post smaakvol met het hoofdgebouw in architectonische eenheid verbonden. Post kreeg de opdracht een woning voor den gietmeester, stapelmagazijn en gieterij in één complex te vereenigen. Volkomen harmonisch en rationeel was zijn vernuftige oplossing van deze architectonische puzzle, welke daarenboven te voren nog nimmer was ondernomen in ons land. Geschutgieterijen werden tot dien gemeenlijk slechts gevestigd in leegstaande kloosters of kerken. Niemand scheen aanstoot te nemen aan de zich dadelijk opdringende contradictie, die voor onze voorvaders inderdaad ook niet bestond. Ook de zijgevel aan de Kanonstraat bestaat nog in zijn oorspronkelijke gedaante: ook hier werd boven de deur het wapen van Holland aangebracht, terwijl kwistig van geschut-trofeën gebruik werd gemaakt. Een vredig torentje vormt een idyllische bekroning van dezen Mars gewijden tempel. ☞ Het interieur van het nog bestaande gebouw (de eigenlijke kanongietery verdween in 1913, toen ze, na jarenlange verwaarloozing, werd afgebroken, bij welke gelegenheid enorm-massieve fundeeringen werden gevonden) heeft in den loop der eeuwen vele metamorfosen ondergaan. Wel behield de kleine vestibule haar oud aspect, daar de eigenaardige constructie behouden bleef. De bouwmeester heeft een zeer kleine ruimte zoo weten te behandelen, dat de illusie van grotere afmetingen wordt gewekt, in hoofdzaak door de zoldering laag te houden en de trap naar de bovenverdieping breed uit te werken. De deuren ter weerszijden van de trap-opening, welke aan deze verruiming meewerken, zijn echter geheel gerestaureerd: behouden bleven slechts de deuren in de zijwanden met hun boogvormige tympanen en de oude

blauwe tegels met de afbeelding van kinderspelen, waarmee de witgepleisterde muren ter halve hoogte zijn bekleed. Haar vroegeren vorm behield ook de tegenwoordige bibliotheek der krijgsschool, eenmaal de vergaderzaal: de marmeren schoorsteen met lagen spiegel en schoorsteenstuk, een symbolische voorstelling der geschutgieterij, waarbij amortjes het meest wreedaardige oorlogstuig hanteeren, dateert uit de 18e eeuw. De kamer, aan deze grenzend, nu de kamer van den directeur der krijgsschool, was eenmaal de „petite chambre de réception,” in tegenstelling met de zooeven genoemde ontvangzaal, welke op een plattegrond, door den geschutgieter Jean Maritz in 1770 geteekend, grande chambre de réception wordt genoemd. Ook hier bevindt zich een schoorsteenstuk, ditmaal een grisaille, waarschijnlijk de theoretische zijde van het bedrijf rakend. Beide 18e eeuwse vernieuwingen zullen wel te danken zijn aan den geschutgieter Jean (Johannes) Maritz den eersten van het illustre geslacht, dat door de Hollandsche regeering naar den Haag werd geroepen, om orde te scheppen in den chaos, door zijn weinig nauwgezette voorgangers achtergelaten. Veel aandacht wijdden deze niet aan hun bedrijf: alleen de versterking van hun eigen geldmiddelen schijnt bij de meeste van deze 17e en 18e eeuwse ingenieurs een rol te hebben gespeeld. ☞ Als eerste geschutgieter werd Johannes Niepoort in 1670 door de Gecommitteerden aangesteld. Hem volgden Johannes en Cornelis Ouderogge: van 1724—1756 maakte de firma Crans van de werkplaatsen gebruik, door de regeering ter hunner beschikking gesteld. Immers, we dienen wel in 't oog te houden, dat de geschutgieter nooit ambtenaar is geweest. Hij ontving geen vaste bezoldiging, maar leverde volgens contract aan de regeering, die controleurs aanstelde om te zorgen voor de juiste naleving der contracten, terwijl ze tevens rapport moesten uitbrengen over de beproeving van nieuw geschut. In de 18e

Foto C. Steenbergh.

MIDDENSTUK VAN DEN VOORGEVEL DER
KANONNENGIETERIJ TE 'S GRAVENHAGE

eeuw was dat ambt van controleur niet bepaald een opwekkend beroep. Dan vinden we b.v. hoe de geschutgieter C. Crans het aandurfde kanonnen te vervaardigen, waarvan bij de proefneming op 30 October 1745 bleek, dat van de 6 stukken van 12 pond en van de 18 „cannons” van 3 pond ten gevolge der proefschoten drie van de eerste soort, vijf van de tweede soort onklaar werden! Het ergste maakte Jan Verbruggen 't, de laatste geschutgieter voor de komst der Maritz: hij liet zelfs een speciale machine maken om de technische fouten van zijn knoeiwerk te verhelen. Toen zijn practijken aan het licht kwamen, werd hij in 1770 uit zijn ambt ontzet en werd op aanbeveling van Willem V de geschutgieter Jean Maritz uit Spanje ontboden. Jean Maritz stamde uit een geslacht, dat op het gebied der geschuttechniek wereldroem had veroverd. Van 1680—1743 woonde te Genève Johannes Maritz, een waarlijk ingenieur, die nieuwe machines, nieuwe methoden uitvond en gebruikte. Hij ging in dienst van den koning van Frankrijk, waar zijn zoon Johannis Maritz in 1755 werd benoemd tot inspecteur général des Fontes et Forces de la Marine en tot ridder van St. Michel werd verheven. Zijn broeder Samuel voerde den titel van geschutgieter der republieken Bern en Genève en stond algemeen als een bijzonder bekwaam vakman bekend. Wel had onze Johannes Maritz, Samuels zoon (1738—1807) dus een voortreffelijke leerschool gehad, waarvan de resultaten dan ook niet gering waren. Ofschoon het aanvankelijk niet de bedoeling was geweest, dat hij de familietraditie zou voortzetten, ont kwam Johannes niet aan zijn fatum: in 1758 werkte hij reeds als geschutgieter onder leiding van zijn oom Johannes. Daarna volgen jaren te Straatsburg en te Barcelona, waar hij aan het hoofd der kanongietery staat. Gelijktijdig kreeg hij in 1769 een aanbieding van Holland en van Rusland, om de leiding van het gietbedrijf in handen te nemen. Hij verkooft Holland, dat zijn nakomelingen niet meer zouden verlaten. En dadelijk begon hij alles deugdelijk na te zien, waarbij bleek, dat zoo goed als niets van het oude materiaal kon worden gebruikt. De boorbank en de gietovens werden geheel afgebroken, een nieuwe boomachine geconstrueerd, door Maritz zelve opgericht, zoodat pas in 1773 de eerste stukken konden worden gegoten. Dadelijk reeds was zijn gietstel zonder gebreken, een ongelooflijke tegenstelling met het werk, dat zijn voorganger had gewaagd te produceeren. Zijn beide zonen Louis Ernst en Jean George Amadée volgden in ieder opzicht zijn voorbeeld: het proefschieten met 2 kanonnen van 24 pond werd gestaakt na het lossen van 1500 schoten in reeksen van 100 schoten daags, om de 4 minuten gelost, op bevel van den inspecteur-generaal Delaubey, die meer dan voldaan was, ofschoon de firmanten zelve hadden willen doorgaan tot de stukken onbruikbaar waren geworden. Jean George Amadée vertrok naar Straatsburg: zijn broeder bleef en werd in 1825 opgevolgd door zijn zoon Jean Jacques Maritz. Hij was de laatste geschutgieter uit het roemrijke geslacht: zijn neef bracht het slechts tot aspirant-geschutgieter, een functie, welke tot oneenigheid met de Regeering aanleiding gaf. Zoodat 30 October 1871 het contract met de firma werd opgezegd en door talloze kleingeestige plagerijen een droevig einde werd gemaakt aan een verhouding, die 1½ eeuw lang voortreffelijk was geweest en het land zoozeer had gebaat.

RO VAN OVEN.

HET MEER VAN KLAKAH OP JAVA.

Het meer van Klakah is gelegen in de controle-afdeeling Klakah der afdeeling Loemadjang van het gewest Pasoeroean. Rondom den voet van den vulkaan Lamongan ligt in een wijden kring een gordel van bergmeren, waarvan het voor naamste is het kratermeer van Klakah, een van de oude eruptiepunten of kraters, die met water gevuld zijn. Aan de binnenzijde is dit meer, dat ongeveer 34 meter diep is en om zijn rustige ligging en natuurschoon zoo gunstig bekend staat, begrensd door steile wanden, zoodat waterafvoer, anders dan ondergronds, onmogelijk kan plaats vinden. Klakah, de hoofdplaats der Controle-afdeeling van dien naam, is gelegen aan den staatsspoorweg die Soerabaia met Bondowoso en Banjoewangi verbindt. Jaren geleden toen het oostelijk gedeelte van Java nog niet per spoor te bereiken was, moest de reis naar Klakah per as afgelegd worden langs den grooten postweg tot Probolinggo en vandaar in zuidelijke richting naar Klakah, langs een smalleren heerendienstweg. Sedert echter ook de ijzeren baan Probolinggo via Klakah, Djember, Kalisat naar Banjoewangi is doorgetrokken, met een zijtak van Kalisat naar Bondowoso, Sitobondo en Panaroeakan, wordt het meer van Klakah veel bezocht door toeristen, en is er door de Staatsspoorwegen een behoorlijk ingericht hotel gebouwd als tijdelijke en billijke verblijfplaats, tevens herstellings-

HET MEER VAN KLAKAH MET DEN LAMONGAN OP DEN ACHTERGROND.

oord voor zijn personeel. Van Klakah gaat een zijlijn over Loemadjang en Tempeh naar Pasirian, zoodat van verschillende richtingen thans dit meer met zijn schitterende omgeving gemakkelijk te bereiken is. Behalve dat men daar van het vele natuurschoon kan genieten en er aangename watertochtjes gemaakt kunnen worden, leent de indrukwekkende Lamongan zich uitstekend voor interessante bergtochten te paard, te voet of wel per draagstoel. Voor hen, die tot herstel van gezondheid een tijdje op de hooge hellingen van de Lamongan willen verblijven, is een tochtje naar deze streken, vooral wanneer het gedurende de kentering op de kustplaatsen van Java zeer warm is, bijzonder aan te bevelen. In betrekkelijk weinige jaren is Klakah van een verlaten oord in een druk bezocht herstellingsoord herschapen, waar velen zelf een optrekje gebouwd hebben om er elk jaar met familie en kennissen een maandje heen te trekken. 't H.

Het oude Waaggebouw te Leeuwarden.

HET waaggebouw, in de Friesche hoofdstad, een fraai sieraad in het stadsbeeld, is, hoewel het evenals de meeste oude gebouwen in de loop der tijden veel van zijn oudheidkundige waarde heeft ingeboet, een goed voorbeeld van de kleurenrijkheid en vorm van een 16de eeuwsch Hollandsch bouwwerk. Het gebouw staat op een pleintje aan de Nieuwestad, op deze plaats werd vroeger de markt gehouden. Dit fraaie Renaissancegebouw met zijn groot dak, dat volgens het besluit van den Magistraat van het voorjaar van 1505 werd gesticht, verrees ten westen van het vroegere waaggebouw. Men besloot dat men het gebouw „twee woeningen hoeh sal bouwen, met leyen decken, ende dat opte wise van een kuiff. De ruimte op de begane grond was toegankelijk door zes groote poortopeningen, alle door zware eiken deuren afsluitbaar. Hierin werd de waag gehouden. Voor 't wegen maakte men gebruik van twee groote evenaars, ieder lang negen voet

en zwaar 325 pond. Ook de evenaar uit de oude waag werd naar dit gebouw overgebracht en nog was hun aantal te gering, want in 1598 liet de Magistraat nog een grotere evenaar, lang 10 voet en zwaar 400 pond aanbrengen. Ze werden alle geleverd door Peter Hendrickzoon van de Ghere, balansmaker te Amsterdam. ☼ De bovenverdieping heeft voor verschillende doeleinden dienst gedaan. Eerst werd de geheele ruimte, die verlicht wordt door 10 stuks kruiskozijnen, gebruikt voor den verkoop van vastigheden. De opbrengst van het gebruik van deze zaal kwam ten goede aan de Diaconie-armen. Later hield de krijgsraad hier zitting en in 1610 werd ze tot hoofdwacht van de Schutterij ingericht, een gedeelte werd er afgestaan aan den stadsnachtwacht of wel den stadsratelaar. In 1841 werd de bovenzaal veranderd en van een in de kap oplopend houten gewelf voorzien, om ze geschikt te maken voor het gebruik als muziekschool. ☼ De luifel is talrijke malen veranderd, telkens vergroot, en volgens de oude afbeeldingen werd ze door kolommen gedragen. In 1841 verzochten de boterhandelaars om ze aan de Oost- en Westzijde nog meer te vergrooten. ☼ In 1844 werden er twee losse luifels gemaakt, die elken marktdag werden opgesteld en weer weggenomen. Op

de oude afbeeldingen vindt men naast de waag aan elke zijde van het gebouw, op de kant der gracht, een kraan staan, voor het lossen der aangevoerde goederen. ☼ Elken marktdag lag de gracht vol met schepen die de tonnetjes met boter en de kaas aanvoerden. In 1860 werden er b.v. in de waag reeds verhandeld 2.022.820 K.g. boter en 211.826 K.g. kaas. Deze hoeveelheid breidde zich nog telkens uit, zoodat het bestaande gebouw te klein werd, men in 1877 besloot een nieuw beurs- en waaggebouw te stichten. ☼ Het oude gebouw kreeg nu een andere bestemming en in verband daarmee

besloot men het in 1884 geheel te restaureeren. ☼ Onder hoofdleiding van den Gemeentearchitect, den heer Noordendorp werd dit in de jaren van 1884 tot 1890 volbracht. Het werk bestond in de herstelling van het forsche dak dat met leien gedekt was en hier en daar door groote en kleinere dakvensters wordt doorbroken. De fraaie looden pironen op deze dakvensters werden naar een enkele, nog aanwezige bijgemaakt. De schoorsteenen werden opnieuw buiten het dak opgetrokken. De verlaag die de gevels bedekte, werd verwijderd. De kruiskozijnen werden aangebracht en de luifel met de zuilen vervangen door een hangluifel, zooals die oorspronkelijk aan het gebouw zal hebben gezeten. ☼ Door deze restauratie is het gebouw weer in zoodanigen toestand gebracht dat het bij eenig behoorlijk onderhoud nog eeuwen een sieraad van de stad kan blijven. G. V.

GERRIE

door J. VAN DER VEEN.

3) **A** RDA'S oogen schitterden, en haar wangen waren met een zacht rood overtoegen. Op het gelaat van Gerrie, dat straalde van blijdschap, waren nog de sporen van het doorleefde verdriet. Het trof me thans opnieuw, hoe deze

twee sprekend op elkaar geleken. ☼ Beiden waren voor het oogenblik gelukkig, maar in Arda's trekken sprak iets van verdriet, en in haar oogen lag iets weemoedigs, dat zich weerspiegelde in de oogen van haar kind. Ik geloof dat kinderen stemmingen bij anderen veel fijner meevoelen dan groote, verstandige menschen.

III.

Dien avond zat ik alleen op mijn kamer. Het was een rustige zomeravond, die na een warmen dag een aangename temperatuur bracht. Het raam stond open en gaf uitzicht in de stille straat, waar onder de iepen enkele wandelaars een luchtje schepten. Het geroezemoes van den werkdag was voorbij en tusschen het geluid der wandelende menschen kon men de stilte, de veelzeggende stilte der natuur hooren. 't Was een van die oogenblikken, dat de natuur, die door de menschen is weggebannen uit het onnatuurlijke samenstel der groote stad, hare rechten herneemt, en haar weldoende rust en heilzame geuren van de weiden en bosschen daarbuiten meevoert in de straten en onder de menschen. ☼ Ik zat te droomen, ik lag in een gemakkelijken stoel

en genoot van de frissche, geurige lucht, die naar binnen kwam, van de stemmingsvolle rust, die ook tot in mijn binnenste doordrong. Het is zoo zoet, van innerlijke rust te genieten, als ze harmonieert met de geheele omgeving! ☼ Toen ging langzaam de kamerdeur open en trad iemand voorzichtig binnen, als wilde hij de stemming niet breken. Toch deed hij dit, want, al bewoog Alfred — hij was het — zich nog zoo kalm, ik voelde, dat hij zijn innerlijke onrust ter nauwernood bedwong en dat deze onrust zich direct mededeelde aan de geheele voorheen zoovredige omgeving. Zonder te groe-

Foto A. T. Visser.

HET OUDE WAAGGEBOUW TE LEEUWARDEN.

ten ging hij stilletjes in den Chesterfield tegenover me zitten. ☼ Ik hield me doodstil, ik was gewend aan de eenigszins excentrieke uitingen van zijn gevoelige natuur en wachtte rustig af, tot hij het woord zou nemen. „Luister” zei hij, „ik moet je wat vertellen. Je kunt me misschien raad geven. Je kent de Haagsche toestanden beter dan ik. Maar als je me geraden hebt, moet je me aan mezelf overlaten, want ten slotte doe ik toch datgene, waartoe mijn eigen impuls me drijft.” „Goed” zei ik, terwijl ik een sigaar aanstak, „ik luister.” ☼ „Eerst moet ik je eenige dingen van mijn verleden vertellen, die je nog niet weet. Misschien spreken we niet vaak meer zoo met elkander. Laat ik daarom zoo openhartig mogelijk zijn. Je weet, dat mijn vader me eerst voor den handel wilde opleiden, maar toen hij bemerkte, dat mijne aspiraties een anderen kant op gingen, gaf hij me na een ernstig onderhoud toestemming, de lokkende roepstem der kunst te volgen. Hij wees er me vooral op, dat het dienen der schilderkunst mee zou brengen dat ik nimmer over zoo ruime middelen zou kunnen beschikken, als wanneer ik me op meer prozaïschen arbeid toelagde. Ik heb toen geloofd — en terecht — dat de kunst me wel zou vergoeden, wat het leven me op ander gebied zou ont-

houden. Het aandeel, dat ik geregeld ontvang van de zaak, die mijn vader gegrondvest heeft, stelt me in staat, onbekrompen aan mijn bescheiden behoeften te voldoen. Bovendien heb ik succes gehad, zooals je weet, en kan ik rekenen op geregelde afname van mijn werk door bemiddeling van een kunsthandel te Parijs. ☼ Onder de dingen, die ik me heb moeten ontzeggen, heb ik ook het huwelijk gerekend. Op mijn reizen en trekken heb ik met vele vrouwen kennis gemaakt, maar steeds heb ik me het standpunt, dat ik tegenover het huwelijk had uitgekozen, voor oogen gehouden. Dat wil niet zeggen, dat ik niet meermalen heb liefgehad, maar mijn liefdes hebben nooit lang geduurd. Je lacht daarom, en ik kan me dat eenigszins begrijpen. Maar ik spreek in vollen ernst. Want ik heb altijd beseft, dat ver boven de onzekere en veranderlijke liefde voor en van eene vrouw stond het verheven gevoel, dat mij bond aan mijn kunst. ☼ Eenmaal slechts heeft de trouw aan mijn kunst ernstig in gevaar verkeerd. 't Is nu, zooals ik je reeds eerder vertelde, vijf jaar geleden, dat ik Arda en haar familie te Valkenburg leerde kennen. Ze logeerden in hetzelfde hotel, en met haar vader was ik toevallig in aanraking gekomen. Hij had me aan vrouw en kind voorgesteld, en hun gezelschap beviel me buitengewoon. Vooral Arda met haar spontane natuur, maakte indruk op me. Ze was scherpzinnig en begaafd, ze miste zoo volslagen de conventionele vormelijkheid, waarachter vooral de Haagsche jongelui zoo graag hun natuurlijkheid trachten te maskeeren. Nimmer deed ze moeite, haar gedachten of gevoelens te verbergen, integendeel...." ☼ Hij zweeg een oogenblik. Geen ander geluid drong door in de intimiteit van het vertrek dan de stemmen van een paar voorbijgangers, en heel uit de verte het piepen van een tram, die door een bocht schuurde. „Om kort te gaan, we gingen veel samen rijden en wandelen, gewoonlijk met ons vieren, maar ook vaak Arda en ik samen, en toen dat eenige weken zoo geduurd had, bemerkte ik, dat er tusschen ons eene vertrouwelijkheid was ontstaan, die tusschen twee jonge menschen gewoonlijk uiting is van diepere gevoelens dan enkel vriendschap. Terzelfder tijd, dat ik bij mezelf een ernstiger gevoel constateerde, was ik overtuigd, dat zij dit gevoel beantwoordde; met de haar eigene openhartigheid in woorden en daden, behoefde ik dienaangaande in 't geheel geen twijfel meer te koesteren. Maar ook terzelfder tijd stond mijn voornemen onwankelbaar vast, aan onzen omgang zoo spoedig mogelijk een einde te maken. ☼ Toen kwam de dag, waarvan alle bijzonderheden zich onuitwischbaar in mijn geheugen hebben vastgezet. We zaten dien middag samen op een bank in het Rotspark en zagen uit over het Geuldal. Tusschen de twee heuvelrijen, die hier den loop van het beekje volgen, lag heel in de verte het dorpje Meerssen, waarvan het kerkje met den spitsen toren zich verhief boven de lage dorpshuisjes. Het zonlicht lag op de korenvelden en weiden, die de hellingen der noordelijke heuvelrij bedekten. ☼ Gewoonlijk heerschte tusschen ons een vroolijke, losse toon, maar dien middag misten onze woorden de gewone ongedwongenheid. „'t Is hier een mooi land," zei ik plotseling, „het spijt me, dat ik het zoo spoedig moet verlaten." Ze keek me aan. „Je wilt toch nog niet weg gaan?" „Ja, morgenochtend vertrek ik met den trein van negen uur." ☼ Ze dacht een oogenblik na. „Je hebt natuurlijk een reden, waarom je me dat eerst nu zegt?" „Vanmorgen heb ik berichten ontvangen, die me noodzaken spoedig te vertrekken." ☼ Ze zag me aan en deed geen moeite, de gedachte, die haar bezighield, te verbergen. Die gedachte was: „Je spreekt onwaarheid, en ik weet heel goed, waarom je onwaarheid spreekt." ☼ Ik had dit misverstand tusschen ons moeten laten bestaan, maar iets in me kwam daartegen op. „Bovendien," ging ik door, „eenmaal moet aan onzen prettigen omgang toch een einde komen, 't is vrijwel hetzelfde of het morgen is, dan wel over een of twee weken." ☼ Met

ROOS MME JULES
BOUCHÉ.

Uit de kweekerij van
G. A. H. Buisman & Zn.

echt vrouwelijke logica negeerde ze mijne heele bewering en wierp zich op het eenig zwakke woord, dat me ontvallen was. „Dus je vindt onzen omgang prettig?" ☼ We keken elkander aan, en toen was ik veel verder van mijn doel, dan bij het begin mijner mededeeling. Een of ander wijsgeer heeft gezegd: „het beste voorwendsel is de waarheid." Daaraan dacht ik, toen ik zei: „Juist, omdat onze omgang zoo prettig wordt, moeten we er een einde aan maken, vóór ik gevoelens jegens jou zou opvatten, die me het scheiden al te moeilijk zouden maken." „Maar als de gevoelens nu eens van beide kanten dezelfde waren?" „Dat zou de zaak voor mij niet anders maken", antwoordde ik, met het vaste voornemen, me niet weer van mijn stuk te laten brengen. „Ik wil mijne gevoelens voor jou niet tot liefde laten groeien, omdat ik nimmer zal trouwen." En ik legde haar de motieven uit, die ik je zoeven mededeelde. Het was misschien niet goed, maar ik zag geen anderen uitweg, dan een ernstig beroep op haar gezond verstand. ☼ Dat beroep bleek niet tevergeefs te zijn, want toen ik uitgesproken had, keek ze me aan met een blik, dien ik niet begreep, die even goed berusting als wanhoop kon uitdrukken, en ze zei, terwijl ze me de hand gaf: „Misschien heb je wel gelijk, je weet, wat je daar zegt, allemaal zoo precies, ik kan dat alles zoo ineens niet geheel begrijpen, maar in elk geval dank ik je voor je vertrouwen. Laten we nu maar naar huis

gaan, morgen om negen uur breng ik je naar het station, dan kunnen we afscheid nemen." ☼ Voor dien avond hadden Arda en haar ouders plaats besproken voor een concert in Maastricht. Ze zouden om zeven uur vertrekken en met den laatsten trein omstreeks half twaalf weer thuis komen. Dit maakte den geheelen toestand iets gemakkelijker, nu toch liep ik geen kans, dien avond met het drietal eene ontmoeting te hebben, die misschien aanleiding zou geven tot lange uiteenzettingen. ☼ Het was eene geruststelling voor me, toen ik hen op den bepaalden tijd den weg naar het station zag inslaan. Ik bleef alleen in mijn kamer. Ik had nog verschillende zaken in orde te brengen voor mijn aanstaand vertrek, maar toen ik er een half uur mee bezig was geweest, overviel me een lusteloosheid, die me de rest maar deed uitstellen, ik maakte het me een beetje gezellig en keek naar het stuk Limburgsch landschap, dat van uit mijn kamer te zien was. De opengeslagen deuren gaven toegang tot de groote veranda, die langs den geheelen achtergevel liep, en waarop ook de kamers van Arda en haar ouders uitkwamen. Over de balustrade zag ik de heuvels van het Geuldal, begroeid met de lage struiken, waarboven de slanke vormen der populieren uitstaken. Hun ijle kronen met het glinsterend loof staken af tegen den parelgrijzen avondhemel, die aan den horizon zacht rood getint was." ☼ Een oogenblik zweeg Alfred. Hij was blijkbaar met zijn gedachten geheel bij het tooneel, dat hij voor zijn geest opriep. Zijn stem had den eentonigen klank van den man, die meer voor zich zelf spreekt dan voor anderen, maar gaf toch door een lichten nadruk, door eene plotselinge verandering in het rythme of door eene nerveuse trilling, elke emotie getrouw weer. ☼ „Wanneer ik een zomeravond vol stemming doorleef, zooals thans", ging hij door, „moet ik altijd terugdenken aan dien avond in het Limburgsche hotel. Ik voelde iets weeks en vermoeids in mijn denken, maar ik overzag den toestand waarin ik verkeerde, zeer helder. Mij bleef geen andere keus dan morgenochtend te vertrekken, al voelde ik een onzegbaren weemoed bij de gedachte, dat ik voorgoed van Arda afscheid ging nemen. Ik wist, dat ik haar lief had gekregen, zooals ik nog nimmer te voren had liefgehad, en diep in mijn hart lag een groot verlangen, dat ik tevergeefs trachtte weg te redeneeren. ☼ Toen gebeurde het onverwachte. Op de veranda hoorde ik een lichten voetstap, in het volgend oogenblik stond Arda in de open deur.

(Wordt vervolgd).